

УДК 069: 94 (477)
ББК 63.3 (4Укр) 52

В. М. Бурдуланюк

МУЗЕЙ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА

У статті висвітлюються особливості розвитку музеїв Наукового товариства імені Шевченка з кінця XIX століття до 1939 р. Характеризуються проблеми, пов'язані з їх створенням і діяльністю. Показано роль музеїв у розвитку науки та культури Галичини.

Ключові слова: Наукове товариство імені Шевченка, музей, Галичина, національна наука та культура.

Виникнення й розвиток музеїв Наукового товариства імені Шевченка (далі – НТШ) в українській історіографії досліджено недостатньо. Окремі аспекти даної проблеми знайшли висвітлення в працях дослідників довоєнного [3; 5; 6; 16; 17; 18] та сучасного періодів [4; 8; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 18]. Фрагментарно торкалися даної проблеми вчені української діаспори [7; 9]. У радянський період діяльність НТШ і його підрозділів, зокрема музеїв, замовчувалася. Виходячи із цього та беручи до уваги важливу роль музеїв у культурно-освітньому житті краю, ми поставили за мету показати розвиток музеїв НТШ упродовж усього періоду їх існування з кінця XIX століття до 1939 року.

Початок діяльності музею НТШ пов'язаний із перетворенням Товариства в наукову установу. У новому статуті НТШ, прийнятому 13 березня 1892 р., серед іншого зазначалося, що Товариство має плекати та розвивати науку українською мовою та збирати матеріали до бібліотеки й музею [3, с.211]. У наступному 1893 р. для музею Товариства були подаровані перші експонати: В.Тарнавський із Чернігова подарував портрет Т.Шевченка, а галицький художник К.Устиянович – свою ікону [2, арк.12]. У 1895 р. В.Тарнавський передав до музею гіпсову маску та перо Т.Шевченка [1, арк.3]. Надалі експозиція музею поповнювалася за рахунок подарунків і закупки експонатів з усіх українських земель. Особливо інтенсивно вони почали надходити з 1900 р., коли музейна комісія НТШ звернулася до української громадськості із закликом про збирання експонатів. У відозві, яку підписав М.Грушевський, наголошувалося на необхідності збирати для музею зразки народного одягу, предметів побуту, моделі будівництва. Зверталася також увага на необхідність подавати паспорт кожного експоната – де, ким і коли він виготовлений, кому належав тощо.

На загальних зборах НТШ 25 березня 1901 р. голова Товариства М.Грушевський доповідав, що розширення приміщення Товариства дало можливість відповідно розмістити зібрану протягом кількох років музейну колекцію і що він уже впорядкував археологічні колекції та збірки автографів і фотографій [19, с.3].

Як свідчать джерела, надходили до музею різнопрофільні експонати – археологічні, етнографічні, природничі та нумізматичні колекції, портрети діячів української культури, фотографії, стародруки тощо. Археологічні й етнографічні збірки музею найбільш активно поповнювали галицькі та наддніпрянські вчені І.Франко, М.Грушевський, Ф.Вовк, М.Біляшівський, О.Роздольський, З.Кузеля та К.Широцький, твори живопису-художники І.Труш і Ф.Красицький. Так, Ф.Вовк у 1903 р. закупив для музею НТШ у Парижі велику збірку археологічних експонатів [20, с.48], від М.Біляшівського в 1909 р. у музей НТШ надійшли 153 археологічні експонати з розкопок на Київщині, Черкащині й Волині [22, с.45], а в 1911 р. – колекції із 158 вишивок і 1500 пам'яток археології [23, с.58; 24, с.21].

Не забували вчені про збір експонатів для музею й під час наукових експедицій. Зокрема, під час етнографічної експедиції на Бойківщину в 1904 р., у якій взяли участь

Ф.Вовк, І.Франко та інші вчені, було закуплено для музею зразки одягу, прикраси з бісеру та інші експонати [17, с.113].

Фольклорист О.Роздольський у 1909 р. передав музею колекцію писанок (197 штук) із різних місцевостей Галичини [4, с.419].

У 1912 р. музей збагатився виробами гуцульських майстрів Шкрібляків та І.Семенюка, які подарував художник І.Труш, зразками гуцульської вишивки й колекцією гуцульських писанок із Косова, переданими музею етнографом В.Шухевичем. Тоді ж для музею було куплено кахлеву піч О.Бахматюка, ткацький верстат із села Космач на Косівщині, а також посуд, вишивки та музичні інструменти з Гуцульщини [25, с.52].

У 1913 р. музей збагатився керамікою зі Східного Поділля, яку придбав краєзнавець К.Широцький. Тоді ж уперше було закуплено в Кросно 176 етнографічних експонатів із Лемківщини, а етнограф М.Зубрицький купив 78 експонатів на Бойківщині [27, с.19–21].

Значний внесок у комплектування етнографічних колекцій музею зробили народні вчителі з Гуцульщини Л.Гарматій, Б.Заклинський, А.Онищук та інші. Проживаючи у віддалених селах Жаб'ївського, Косівського та Надвірнянського повітів, вони наполегливо вивчали матеріальну й духовну культуру жителів Карпат, збирали для музею НТШ типові зразки пам'яток гуцульського побуту та мистецтва. Зокрема, Б.Заклинський протягом 1904–1912 рр. подарував музею збірки глиняного й дерев'яного посуду, писанок, різьблених речей, вишивки, ікони та колекцію мосяжних хрестиків. А.Онищук передав до музею зразки гуцульської зброї, дерев'яну баклажку й колекції бронзових хрестиків [29, с.45].

Слід відмітити, що спочатку музей був до певної міри приватною інституцією Товариства, доступною лише для вузького кола науковців. Та у зв'язку із збільшенням кількості експонатів Товариство в 1907 р. перенесло музей до "Академічного дому" на вулицю Супінського (нині – Коцюбинського, 21), значно розширивши площу під його експонати. Після 1909 р. до музею НТШ була передана частина експонатів музею товариства "Просвіта", який був організований у 1871 р. [8, с.51].

На засіданні виділу Товариства 13 листопада 1907 р. було прийнято рішення про призначення вченого й краєзнавця Б.Януша упорядником музею. Згодом у музеї працювали також емігранти з Наддніпрянської України М.Залізняк та О.Назаріїв. Завдяки заходам останнього в 1912–1913 рр. кількість експонатів музею значно зросла у зв'язку з придбанням великої колекції старожитностей із церков Галичини. Загалом у 1913 р. у музеї нараховувалося 14819 етнографічних експонатів [26, с.4].

Необхідно зазначити, що виділ НТШ ставив перед музеєм завдання збирати та впорядковувати не лише археологічні, історичні й етнографічні експонати, а також збирати та зберігати твори мистецтва. У Товаристві була поширена думка створити галерею картин, зокрема серію портретів видатних діячів української культури. Цей задум почали здійснювати в 1898 р. Тоді НТШ замовило в художника І.Труша портрет І.Котляревського [10, с.98], а потім доручило йому намалювати портрети й інших визначних діячів культури. В інформації про стан музею в 1900 р. наголошувалося, що збірка картин містить цінну колекцію з 13 портретів роботи І.Труша визначних діячів культури, зокрема копію портрета Т.Шевченка, портрети О.Кониського, П.Житецького, Е.Милорадовичевої, Д.Пильчикова, М.Жученка, І.Левицького, М.Лисенка, І.Франка, Б.Грінченка, Лесі Українки, чотири картини роботи Ю.Панькевича, К.Устияновича та інших митців [19, с.9].

У 1904 р. для музею було закуплено портрет першого голови НТШ К.Сушкевича роботи К.Устияновича, а в 1905 р. – картину Ф.Красицького "Гість з Запоріжжя" та його портрети І.Тобілевича й М.Старицького [21, с.5]. Пізніше митцю замовили також портрет Б.Хмельницького. 1909 р. було закуплено в Києві портрети гетьманів І.Самойловича, П.Полуботка та картину В.Кричевського "Ярмарок в Полтаві" [22, с.45].

У 1912 р. НТШ закупило будинок на вул. Чарнецького (нині – Винниченка, 24). У зв'язку з тим, що приміщення музею в “Академічному домі” вже не відповідало його потребам, у новому будинку Товариства виділили для музею спочатку 5 кімнат, а згодом цілий поверх, де протягом першої половини 1914 р. велося далі розміщення та впорядкування експонатів.

На початку ХХ століття при музеї було створено спеціальний відділ, присвячений Т.Шевченку. У ньому збиралися видання творів Т.Шевченка, його малюнки й репродукції мистецьких творів, матеріали про його творчість, переклади творів поета на музику, матеріали про вшанування його пам'яті [8, с.52].

З 1910 р. музей був відкритий для публічного огляду, що дало змогу перетворити його зі сховища експонатів на науково-освітню установу.

Перед початком Першої світової війни, у червні 1914 р., музей НТШ уклав угоду з Національним музеєм у Львові про поділ права на збирання експонатів, згідно з якою Національний музей не повинен збирати етнографічні пам'ятки, а музей НТШ – предмети мистецтва, а лише археологічні, етнографічні та фізіографічні предмети [13, с.13].

У роки Першої світової війни музей зазнав значних утрат. Оскільки російська окупаційна влада заборонила НТШ і його установи, то неодноразово проводилися ревізії музею, а потім його було закрито, але перед тим конфісковано росіянами колекцію гуцульської зброї під тим приводом, що вона є функціональною. Пропали архіви музею. Ряд текстильних експонатів, зокрема килимів і гобеленів, були пошкоджені міллю. Музей під час війни зазнав матеріальних утрат на суму 500 крон [13, с.13].

Не зважаючи на несприятливі умови, у роки війни музей активно поповнювався новими експонатами. Зокрема, тоді було придбано у вдови колекціонера Червінського цінну колекцію гуцульських пам'яток із 1078 експонатів [29, с.106]. Географ С.Рудницький улітку 1914 р. подарував музею геологічну, петрографічну й палеонтологічну збірки, які зібрав на території Галичини. Вони стали основою геологічного підвідділу в природничому відділі музею. Дослідник І.Верхратський подарував музею велику ентомологічну збірку (10 тисяч одиниць), де найкраще були представлені метелики та хрущі. Ректор Львівської політехніки Ю.Медведський подарував колекцію геологічних і топографічних карт, а професор Львівської політехніки Е.Волощак – великий гербарій із кількох тисяч рослин, що були зібрані з усіх частин Австро-Угорщини. Вони стали основою ботанічного підвідділу музею [29, с.104 – 105].

На початку 1918 р. було створено при НТШ музейну комісію на чолі із С.Рудницьким, яка повинна була зайнятися далішнім упорядкуванням музею. До її складу ввійшли І.Труш, Ф.Колесса, І.Крип'якевич, О.Пеленський, І.Раковський, М.Тершаковець і В.Щурат [29, с.14]. Згодом новими членами музейної комісії стали В.Гнатюк, Ю.Мудрак, Л.Рожанський та О.Саєвич.

У 1920 р. головою музейної комісії став відомий художник І.Труш. Тоді для більш продуктивної роботи музею було обрано також керівників його відділів, зокрема Ф.Колесса очолив етнографічний відділ, І.Крип'якевич – історичний, Ю.Мудрак – промисловий, О.Пеленський – археологічний, І.Раковський – природничий, а І.Труш – національну галерею [29, с.9]. Вони доклали багато зусиль для далішого розвитку музею. Тоді було проведено перегрупування експонатів музею і поділено їх на вісім розділів: 1 – археологія; 2 – етнографія; 3 – галерея сучасного мистецтва; 4 – галерея старого церковного мистецтва; 5 – кераміка; 6 – історичний відділ; 7 – архів карт та ілюстрацій; 8 – природничий відділ. Загалом тоді в музеї нараховувалося 15047 експонатів [29, с.110, 113].

Ухвалою виділу НТШ від 7 серпня 1920 р. музею замість старої назви Музей старожитностей дано назву “Український національний музей Наукового товариства імені Шевченка”. 31 жовтня 1920 р. відбулося урочисте відкриття музею для перегляду

експозиції громадськістю, у якому взяли участь і виступили з промовами тодішній голова НТШ В.Щурат, а також І.Раковський та І.Труш [8, с.53]. Це сприяло більшій зацікавленості широкої громадськості долею музею. Товариство “Відбудова” надало йому одноразову фінансову допомогу в розмірі 10 тисяч крон для купівлі меблів і нових експонатів [18, с.28].

У цей час було також поповнено фонди музею творами художників О.Кульчицької [30, с.43] і М.Балицького з Херсона [2, арк.99]. Та найбільше експонатів надійшло до історичного відділу музею. Серед них, зокрема, були альбом фотографій УСС періоду 1914–1918 років, колекція фотографій з історії визвольної боротьби УГА. За ініціативою кооперативу “Червона калина” в 1921 р. було створено новий відділ музею – історичних пам’яток із часів Першої світової війни та національно-визвольних змагань в Україні, куди ввійшли документи українських урядів, військові відзнаки, портрет Д.Вітовського роботи художника П.Холодного, картина “Бій під Чортковом” Л.Перфецького тощо [18, с.29]. Відділ мистецтва музею продовжував поповнюватись і пізніше. Зокрема, лікар і письменник Я.Окуневський подарував музею картину М.Івасюка “Козак і дівчина” [31, с.19]. Музей придбав також портрет одного із засновників НТШ Ю.Романчука роботи П.Холодного та портрет колишнього голови Товариства О.Барвінського пензля О.Новаківського [32, с.33]. Скульптор О.Архипенко з Каліфорнії подарував бюст Т.Шевченка [35, с.22].

Згодом нумізматична збірка музею поповнилась американськими монетами від Ю.Юрловського, історичний відділ – марками, печатками та відзнаками часів визвольних змагань, відділ новітнього мистецтва отримав 25 картин О.Новаківського, О.Кульчицької та інших митців [18, с.29].

З ініціативи відділу НТШ у середині 20-х років ХХ століття в музеї було створено кімнату І.Франка, до якої в родичів було закуплено домашні меблі письменника й відтворено інтер’єр помешкання, де він проживав [31, с.129].

Досить інтенсивно поповнювалась експозиція музею й у наступні роки. Як дар музею надійшли колекції народної кераміки з Ужгорода та народної вишивки з Покуття. У 1935 р. львів’янка Яблонська подарувала музею етнографічну збірку з 24 предметів з Індокитаю, яка започаткувала новий фонд екзотичної етнографії. Найбільші надходження кераміки кількістю 437 предметів до музею припадають на 1937 рік. Серед них була й цінна колекція 144 предметів кераміки з відомого центру гончарства в Опішні на Полтавщині із збірки архітектора І.Левинського [4, с.423].

У 1935–1936 рр. музей закупив три повних комплекти селянського одягу з Буцацького повіту на Тернопільщині та два – з Підляшшя. У 1938 р. етнографічний відділ музею збільшився на 1126 предметів, зокрема, 517 зразків вишивки та 276 писанок [36, с.95–96]. Загалом наприкінці 1930-х років у Культурно-історичному музеї нараховувалося 18540 етнографічних експонатів [4, с.424].

Активно поповнювався в міжвоєнні роки й археологічний розділ музею. Зокрема, у 20-ті роки музей поповнився цікавими археологічними матеріалами із Заліщик, Вербової й Ланівців на Тернопільщині, стародавнього Звенигорода та ін. [14, с.63].

Новий період у розвитку археології в НТШ і діяльності його музею розпочався після повернення до Львова в 1928 р. археолога Я.Пастернака. У 1928–1939 рр. він очолював Культурно-історичний музей НТШ. За ініціативою вченого в музеї було утворено відділ доісторичної та протоісторичної археології й організовано лабораторію для опрацювання і консервації археологічних пам’яток.

У 1932 р. Я.Пастернак дістав дозвіл від органів влади Львівського, Станіславського й Тернопільського воєводств на проведення археологічних розкопок на їх території. Лише в 1932–1934 рр. він вів розкопки в 13 населених пунктах Галичини [34, с.67–68]. У цей час музей Товариства поповнився багатьма цінними експонатами трипільської культури, виявленими О.Кандибою (О.Ольжичем) під час розкопок у печері

“Вертеба” в селі Більче-Золоте на Тернопільщині та експонатами римського часу з розкопок Я.Пастернака в Залісцях на Львівщині, Перерослі й Цуцилові на Івано-Франківщині, експонатами княжої доби з Белза та Галича. Найціннішою була збірка знахідок із систематичних досліджень Я.Пастернака в княжому Галичі, які він розпочав у 1934 р. До її складу, зокрема, входили золотий медальйон із перегородчастими емаллями, колекція хрестиків, кам'яні форми для відливання прикрас, архітектурні деталі [14, с.63–64].

Археологічний відділ музею активно поповнювався експонатами й пізніше. Зокрема, у 1938 р. сюди надійшли пам'ятки з 38 місцевостей Галичини, Волині, Холмщини та Полісся [36, с.96].

Перед Другою світовою війною в згаданому відділі налічувалося майже 30 тисяч експонатів і він став за кількістю зібраних матеріалів найбільшим у музеї [14, с.64]. Як згадувалось, археологічні матеріали музею, зібрані не лише з пам'яток Галичини, а й інших регіонів України, ряду зарубіжних країн. Вони свідчили про всеукраїнський характер музею, наочно демонстрували міжнародні зв'язки НТШ.

Після Першої світової війни значно активізувалася робота й природничого відділу музею. На початку 20-х років ХХ століття значну допомогу музею надавала фізіографічна комісія НТШ. Учені Товариства були закріплені за лабораторіями природничого відділу музею: І.Раковський – зоології, О.Тисовський – ботаніки, З.Занько – етнології, М.Мельник – мінералогії та геології, Ю.Полянський – географії [30, с.17].

Активно допомагала в роботі природничого відділу музею й математично-природописно-лікарська секція НТШ. Завдяки їх активній співпраці значно зросла кількість експонатів природничого відділу, створились умови для заснування на його базі окремого Природничого музею. Його було відкрито 6 червня 1927 р. [32, с.41]. Тоді в музеї нараховувалося 6514 експонатів. У наступні роки їх кількість зростала й у 1929 р. у музеї вже було 9424 експонати [32, с.44]. Директором Природничого музею тоді був Ю.Полянський, заступником – С.Чайківський. Співробітниками музею були С.Пастернак (відділи мінералогії й петрографії), Б.Кордюк (відділ палеонтології), Г.Козій (відділ ботаніки), В.Лазорко (хрущі) [32, с.41]. Основний музей Товариства після відкриття окремого Природничого музею отримав назву Культурно-історичний музей.

У 1931 р. у Природничому музеї було розділено збірки живої природи від неживої, відкрито технічно-технологічний відділ. Експонати в музеї розміщалися в цей час у семи кімнатах Товариства.

25 травня 1932 р. виділ НТШ затвердив статут Природничого музею. У 1932–1934 рр. у музеї було створено збірки хрущів, крайової геології та лісової ботаніки. Експозиція музею розширювалася і пізніше, зокрема, за рахунок пожертв. Так, у 1938 р. професор Т.Фотинюк подарував музею збірку рослин, інженер М.Саевич – збірку оленячих рогів, кабана, мишолова та ін., Т.Рожинківський – фазана й білу гусарку, О.Мицілінський – 66 птахів і 5 ссавців, В.Лазорко – збірку хрущів. Цього ж року надійшов ряд фінансових пожертв на підтримку музею, зокрема, управа друкарні НТШ подарувала 300 злотих, товариство “Сільський господар” – 100 злотих, М.Грицак – 150 злотих, Л.Федорович-Малицька 100 злотих [36, с.103–104].

Слід згадати й про те, що в 1935 р. митрополит А.Шептицький своєю грамотою утворив на горі Яйце коло Перегінська на Прикарпатті кедриновий заповідник площею 225 гектарів і передав його під наукову опіку НТШ [35, с.12, 35]. Згодом завдяки його прихильності виділ НТШ домогся заснування другого заповідника із залишками давньої степової рослинності на Чортовій горі поблизу Рогатина [35, с.36]. Для наукового вивчення згаданих заповідників у НТШ було створено спеціальну комісію охорони природи. Її головою було обрано Ольгу Мрицівну, заступником голови – Андрія

Мельника, секретарем – Зенона Залуцького [35, с.72]. Згадана комісія вживала заходів, щоб утворити нові заповідники, зокрема ялівцевий на Грофецькому Коні, народний парк на вершинах Горганів, праліс на горі Овуль, на Касовій горі в Бовшеві коло Бурштина, вапняні скелі на Соколі коло Галича та ін. [35, с.72].

Працівники Природничого музею часто виїздили в згадані місцевості, обстежували їх, вивчали флору й фауну, збирали експонати для музею. У 1938 р. у Природничому музеї вже нараховувалося 18890 експонатів [36, с.103]. Він був досить популярним серед жителів Львова та всієї Галичини.

29 січня 1936 р. на засіданні виділу НТШ було оголошено про те, що Культурно-історичний музей Товариства готує до відкриття два нові відділи: історично-воєнних пам'яток і пам'яток Українського пласту. 1 листопада 1936 р. відділ історично-воєнних пам'яток було відкрито за участю генерала М.Тарнавського [35, с.37].

Згодом у травні 1937 р. було вирішено заснувати окремий “Музей історично – воєнних пам'яток”. Приміщення для нього виділило Українське товариство допомоги інвалідам у своєму будинку на вул. Потоцького (нині – вул. Пушкіна, 48). Кошти на утримання музею виділило товариство “Молода громада” [35, с.25, 38–39].

21 листопада 1937 р. цей третій музей НТШ було відкрито для відвідувачів [35, с.37]. Допомогу новоствореному музею активно надавала Комісія музею історично-воєнних пам'яток на чолі з І.Крип'якевичем, що була створена при Товаристві [36, с.51]. Вона керувала всіма справами музею, дбала про його розбудову, почала збирати та вивчати архівні матеріали про національно-визвольну боротьбу. З Культурно-історичного музею новому музеєві було виділено 1287 експонатів про національно-визвольну боротьбу в Україні [36, с.100]. З 1937 до 1939 рр. музей очолював І.Карпинець, який скрупульозно збирав і опрацьовував матеріали для його експозиції.

7 березня 1938 р. НТШ із Культурно-історичного музею передало в цей новий музей пластові пам'ятки. Його експозиція активно поповнювалася за рахунок подарунків жителів краю й організацій. З часу створення музею до кінця 1938 р. йому дарували експонати вчені та діячі культури А.Баландюк, М.Драган, Б.Заклинський, Р.Зубик, І.Карпинець, І.Крип'якевич, І.Тиктор, К.Трильовський, видавництва “Червона калина” й “Українська преса”, товариства “Молода громада”, охорони воєнних могил, “Просвіта”, Українське товариство допомоги інвалідам, Національний музей, кооператив “Вогні”. На кінець 1938 р. у музеї вже нараховувалося 3524 експонати. Було створено також спеціалізовану підручну бібліотеку [36, с.100–102]. Для підготовки своїх мистецьких композицій у музеї вивчали стрілецькі мундири художник В.Іванюк і скульптор А.Павлось [35, с.99].

Слід згадати й про те, що в міжвоєнний період у Культурно-історичному музеї НТШ часто працювали українські й зарубіжні вчені, зокрема, у 1926–1930 рр. Г.Боліндер із Стокгольма вивчав у музеї експонати з Гуцульщини як додаток до своїх етнографічних студій про гірські народи Європи, Б.Ріхтгофен із Ратібора – пам'ятки культури княжого періоду, львівський археолог Я.Брик – пам'ятки скіфської культури Поділля, О.Кандиба з Праги – енеолітичну мальовану кераміку, М.Смішко зі Львова – пам'ятки готської культури Галичини, Я.Розенівна з Варшави – кельтську культуру, А.Моравська з Мільгавзена в Ельзасі – українські гафти та вишивки, а І.Лянкошівна з Кракова та Н.Галанова з Глинян на Львівщині – українські килими [32, с.35]. Пізніше в археологічному відділі музею працювали вчені Р.Кнорр із Берліна, В.Касінський із Лодзі, М.Смішко зі Львова, а в етнографічному відділі М.Олькевич із Варшави й С.Гординський і В.Свенціцька зі Львова та ін. [36, с.97].

У 30-ті роки Культурно-історичний музей НТШ значно активізував виставкову роботу. Тоді було організовано ряд виставок різного профілю, зокрема, у 1932 р. відбулися виставки народного та прикладного мистецтва кооперативи “Українське народне мистецтво” та Олени й Ольги Кульчицьких, виставка “Асоціації незалежних укра-

їнських митців” [33, с.18] та виставка картин “Товариства прихильників українського мистецтва” [34, с.69].

Близько п’ятнадцяти виставок проходило в музеї в наступні роки. Зокрема, у 1934 р. відбулися виставки картин художника Л.Геца, “Товариства прихильників українського мистецтва” й “Асоціації незалежних українських митців”, у 1935 р. – виставка з картами та діаграмами “Український народ, його життя і праця”, виставки творів М.Глуценка, “Батьківщина у світліні” (УФОТО), у 1936 р. – посмертна виставка творів художника О.Новаківського [35, с.101], а в 1938 р. – етнографічна виставка “Полісся” [36, с.98].

Директор Культурно-історичного музею Я.Пастернак неодноразово відвідував музеї в різних країнах Європи, разом з іншими вченими НТШ брав участь у наукових з’їздах. Так, у 1932 р. він узяв участь у VIII з’їзді “Союзу музеїв Польщі” в Перемишлі. У серпні 1933 р. разом із М.Кордубою, М.Чубатим, Р.Зубиком та Й.Скрутенем Я.Пастернак був учасником міжнародного з’їзду істориків у Варшаві, а в травні 1934 р. – з’їзду орієнталістів у Львові [34, с.26–27].

У травні 1936 р. завдяки фінансовій допомозі “Фонду культури народів” він побував у Румунії, Угорщині, Чехословаччині, у т. ч. на Закарпатті, де відвідав 24 музеї з метою налагодження наукових взаємин та обміну експонатами. У вересні того ж року брав участь у XII з’їзді музеологів у Варшаві [35, с.100].

У 1938 р. учений побував у 17 музеях семи міст Німеччини. Він виступав із науковими доповідями про відкриття княжої кафедри в Крилосі в Берлінському університеті та в Науковому товаристві в Бреславі, узяв участь в археологічних розкопках на городищі Лебус у Бранденбурзі, які проводив професор Берлінського університету Унферцагт [36, с.98].

Культурно-історичний і Природничий музеї НТШ надавали посильну допомогу регіональним музеям, що створювалися в міжвоєнні роки в містах Галичини, зокрема, музеям “Гуцульщина” в Коломиї, “Бойківщина” в Самборі, “Стривігор” у Перемишлі, “Верховина” в Стрию, “Лемківщина” в Сяноку та ін.

Таким чином, історію музеїв НТШ можна розділити на два періоди: I – з 1895 до 1920 рр.; II – 20–30-ті рр. ХХ століття. Перший період характерний нагромадженням різнопрофільних експонатів. Під час другого періоду було розгорнуто планомірне поповнення музейних колекцій, наслідком чого стало можливім відкриття в 1927 р. окремого Природничого музею, а в 1937 р. – Музею історично-воєнних пам’яток. Збірки Культурно-історичного та інших музеїв НТШ стали важливим джерелом для українських і зарубіжних дослідників і разом з іншими музеями Галичини виконували важливу культурно-освітню функцію.

1. Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДА у Львові), ф. 309, оп. 1, спр. 33.
2. Там само, ф. 309, оп. 1, спр. 35.
3. Барвінський О. Про заснування і дотеперішній розвиток Товариства ім. Шевченка у Львові / О. Барвінський // Записки Наукового товариства імені Шевченка (далі – ЗНТШ). – Львів, 1892. – С. 209–212.
4. Гонтар Т. Етнографічні колекції музею НТШ / Т. Гонтар // ЗНТШ. – Львів, 1992. – Т.223. – С.417–427.
5. Гнатюк В. Наукове товариство імені Шевченка (1873–1923) / В. Гнатюк. – Львів, 1923. – 15 с.
6. Дорошенко В. Наукове товариство імені Шевченка у Львові (1873–1892–1912 рр.) / В. Дорошенко. – К. ; Львів, 1913. – 88 с.
7. Дорошенко В. Огнище української науки / В. Дорошенко. – Нью-Йорк ; Філадельфія, 1951. – 116 с.
8. Костюк С. Колекції музею НТШ у Львові / С. Костюк // Бібліотека Наукового товариства імені Шевченка: книги і люди. – Львів, 1996. – С. 51–59.
9. Кубійович В. Нарис історії Наукового товариства імені Шевченка (1873–1949) / В. Кубійович. – Львів : НТШ, 1991. – 53 с.
10. Купчинський О. Іван Труш у документах львівських архівів / О. Купчинський // Іван Труш : збірник матеріалів наукових конференцій, присвячених 100-річчю від дня народження. – Львів, 1972. – С. 95–105.

11. Кучер Р. Наукове товариство імені Шевченка / Р. Кучер. – К. : Наукова думка, 1992. – 112 с.
12. Кушнір В. Створення львівського музею Наукового товариства імені Шевченка: суспільно – політичний та культурний контекст / В. Кушнір // Історичні пам'ятки Галичини : матеріали третьої наук. краєзнавчої конф. 19 листопада 2004 р. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені І. Франка, 2005. – С.19–25.
13. Олійник В. Музейництво Західної України під час Першої світової війни (1914–1918 рр.) / В. Олійник // Історичні пам'ятки Галичини : матеріали Третьої наук. краєзнавчої конф., 19 листопада 2004 р. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені І. Франка, 2005. – С. 12–19.
14. Петегирич В. Доля археологічної колекції музею НТШ / В. Петегирич // Бібліотека Наукового товариства імені Шевченка: книги і люди. – Львів, 1996. – С. 59–67.
15. Сапеляк О. Етнографічні студії в Науковому товаристві імені Шевченка (1898–1939 рр.) / О. Сапеляк. – Львів, 2000. – 203 с.
16. Свенціцький І. Про музеї і музейництво. Нариси і замітки / І. Свенціцький. – Львів, 1920. – 80 с.
17. Франко І. Етнографічна експедиція на Бойківщину / І. Франко // Жовтень. – 1972. – № 8. – С. 112–119.
18. Хить М. Музей НТШ 1914–1939 рр. / М. Хить // Історичні пам'ятки Галичини : матеріали Третьої наук. краєзнавчої конф., 19 листопада 2004 р. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені І. Франка, 2005. – С. 26–35.
19. Хроніка НТШ. – Львів, 1901. – Ч. 6.
20. Хроніка НТШ. – Львів, 1904. – Ч. 17.
21. Хроніка НТШ. – Львів, 1906. – Ч. 25.
22. Хроніка НТШ. – Львів, 1909. – Ч. 39.
23. Хроніка НТШ. – Львів, 1911. – Ч. 45.
24. Хроніка НТШ. – Львів, 1911. – Ч. 47.
25. Хроніка НТШ. – Львів, 1912. – Ч. 52.
26. Хроніка НТШ. – Львів, 1913. – Ч. 53.
27. Хроніка НТШ. – Львів, 1913. – Ч. 55.
28. Хроніка НТШ. – Львів, 1918. – Ч. 60–62.
29. Хроніка НТШ. – Львів, 1920. – Ч. 63–64.
30. Хроніка НТШ. – Львів, 1922. – Ч. 65–66.
31. Хроніка НТШ. – Львів, 1926. – Ч. 67–68.
32. Хроніка НТШ. – Львів, 1930. – Ч. 69–70.
33. Хроніка НТШ. – Львів, 1932. – Ч. 1.
34. Хроніка НТШ. – Львів, 1935. – Ч. 72.
35. Хроніка НТШ. – Львів, 1937. – Ч. 73.
36. Хроніка НТШ. – Львів, 1939. – Ч. 74.

The problems connected with their creation and activity are characterized. The role of the museums in the development of science and culture in Galychyna.

Key words: Taras Shevchenko Scientific Association, museum, Galychyna, national science and culture.

УДК 94(436)+329.14
ББК 63.3(4А)5

О. С. Жерноклеєв

ПРО ДАТУ ЗАСНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ ГАЛИЧИНИ Й БУКОВИНИ

У статті розглядається питання про точну дату заснування української секції австрійської соціал-демократії епохи Габсбурзької монархії. Звертається увага на розбіжності в датуванні виникнення УСДП у сучасній історіографії та на основі джерел, обґрунтовується факт проведення установчої конференції партії 17 вересня 1899 р.

Ключові слова: соціал-демократія, УСДП, Галичина, Буковина.

Українська соціал-демократична партія Галичини й Буковини (УСДП, 1899–1939 рр.) була помітним явищем суспільно-політичного життя західних українських земель епохи Австро-Угорщини, згодом – Української революції та міжвоєнного періоду. Попри майже постійні організаційні проблеми, відносну нечисленність і прак-